

Львівський державний університет ім. Івана Франка

Ададуров Вадим Валентинович

УДК 9:327 (438+44+436)

**ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ У ФРАНЦУЗЬКО-
АВСТРІЙСЬКИХ ВІДНОСИНАХ ЕПОХИ
НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН**

07.00.02 — **всесвітня історія**

Автореферат дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата історичних наук

Львів —* 1997

Дисертацією є рукопис

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Робота виконана на кафедрі нової та новітньої історії
Львівського державного університету ім. Івана Франка

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
кафедри нової та новітньої історії
Львівського державного університету
ім. Івана Франка,
Рожик Микола Євгенович

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор **Гранчак Іван Михайлович**,
заслужений діяч освіти України, директор Закарпатського
регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних
досліджень НАН України

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Стеблій Феодосій Іванович, завідувач відділом нової історії
України Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича
НАН України (м. Львів)

Провідна установа: кафедра всесвітньої історії і політології
Чернівецького державного університету ім. Юрія Федьковича

Захист відбудеться "16" грудня 1997 р. о 15 год. на засіданні
спеціалізованої вченої ради К.04.04.11 у Львівському
державному університеті ім. Івана Франка (290000, м. Львів,
вул. Університетська, 1)

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці
Львівського державного університету ім. Івана Франка
(вул. Драгоманова, 5)

Автореферат розісланий "14" листопада 1997 р

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент/)

Сухий О.М.

Актуальність теми дослідження. Зовнішня політика Великої революції та імперії Наполеона I у Франції належить до тих небагатьох тем, інтерес до яких з боку наукових кіл та широкої світової громадськості в міру впливу часу не лише не зменшується, але, навпаки, виявляє стійку тенденцію до зростання: загальна кількість робіт, у яких заторкуються ті чи інші аспекти цієї теми, обчислюється сьогодні астрономічною цифрою в кілька сотень тисяч позицій. Головну причину такої неординарній увазі з боку істориків належить вбачати, за нашим глибоким переконанням, не стільки у гучній популярності особи Наполеона Бонапарта, політична та воєнна кар'єра котрого стала легендою ще за його життя, скільки у неслабнучому на протязі двох століть зацікавленні людей різних епох та народів тим величезним й неоднозначним впливом, який справила французька зовнішня політика кінця XVIII — початку XIX ст. на державний, суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Європейського континенту.

Однією з найяскравіших сторінок історії міжнародних відносин, що була безпосередньо пов'язана з зовнішньополітичною експансією революційної й наполеонівської Франції, стала напружена воєнна і дипломатична боротьба на руїнах розділеної наприкінці XVIII ст. Пруссією, Росією та Австрією Речі Посполитої. Внаслідок протистояння Франції з трьома розборчими державами, які формували головну ударну силу антифранцузьких коаліцій, проблема реставрації польської державності набула особливої гостроти й актуального звучання на зламі XVIII й XIX ст.. коли основоположні гасла Французької революції "свободи й суверенітету націй" подали полякам надію на визволення з-під чужоземного гніту.

В епоху наполеонівських війн польське питання становило важливий аспект стосунків Франції з усіма розборчими державами, однак найбільший інтерес для неї воно представляло у контексті відносин з імперією Габсбургів. Саме ця велика держава, яка взяла безпосередню участь в п'яти з шести антифранцузьких коаліцій (при цьому їй належала роль організатора першої, 1792-1797 рр., та п'ятої, 1809 р.), зарекомендувала себе найпошлідовнішим опонентом французької зовнішньополітичної експансії в епоху наполеонівських війн. Ворожість Габсбургів до Франції мала глибоке коріння як в традиційному територіальному суперництві в Західній Європі (ельзас-лотарингське питання)', так й у новітньому ідеологічному конфлікті з Французькою революцією та її політичними

спадкоємцями — консульством й імперією Наполеона. В міру загострення воєнного протистояння двох найбільших держав Західної Європи, якими були Франція й Австрія, їх суперечності досягнули справді глобального масштабу, поступово охопивши увесь спектр їхніх зовнішньополітичних інтересів, від Середземномор'я та Італії — до Балтики і Східної Європи.

Ця особливість вирішальним чином вплинула на те, що польські провінції Австрії опинились у сфері зовнішньополітичних інтересів Франції майже на 10 років раніше, ніж польські володіння Росії та Пруссії, й вже з середини 90-х рр. XVIII ст. польське питання перетворилося в один з важливих, хоча й не головних, вузлів французько-австрійських протиріч. Його значення зросло особливо помітно в короткий період східноєвропейської експансії наполеонівської імперії, що припала на 1806-1812 рр. Підкреслюючи цю обставину, Наполеон говорив у 1810 р. австрійському міністру закордонних справ графу Меттерніху, що польське питання є "постійною причиною чвар і незгод між вами (Австрією.-В. А.) й Францією"².

З огляду на це, вивчення польського питання на тлі французько-австрійського "глобального" протистояння епохи наполеонівських війн як складового аспекту й, водночас, важливої пружини ескалації останнього, становить значний науковий інтерес у плані з'ясування суті, цілей і методів зовнішньої політики Французької революції та імперії, та їхнього найпоєднанішого антагоніста на континенті — монархії Габсбургів. Воно дозволить чіткіше висвітлити закономірності процесів, які відбувалися в міжнародному житті Європи в переломний для неї період кіпця XVIII — початку XIX ст. Водночас, результати дисертаційного дослідження надають можливість охарактеризувати той неоднозначний вплив, який чинила боротьба між Францією та Австрією на суспільно-політичний розвиток захоплених Габсбургами земель колишньої Речі Посполитої, що історично були середовищем взаємодії українського й польського народів.

Зв'язок роботи з планами наукових досліджень. Дисертацію виконано в ключі дослідження історії міжнародних відносин, зокрема — історії зовнішньої політики Австрійської імперії, до складу якої належала частина українських етнічних земель. На вивченні даної проблематики спеціалізується кафедра нової та новітньої історії Львівського державного університету ім. І. Франка.

Об'єктом дослідження є французько-австрійські відносини в контексті польського питання; *предметом* — воєнна і дипломатична активність французьких й австрійських державних органів, пов'язана з міжнародною боротьбою навколо польського питання.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження. За нижню хронологічну межу в дисертації прийнято першу італійську кампанію Бонапарта 1796 р. проти

Австрії, яка відкрила епоху наполеонівських війн. Саме з політичним впливом генерала Бонапарта цього часу найтісніше пов'язуються початки використання польського питання у зовнішній політиці Франції. "...Ось уже десять років, як я займаюся польськими справами", свідчив про це наприкінці 1806 р. сам Наполеон³.

Погоджуючись з тим, що епоха наполеонівських війн завершується бельгійською кампанією 1815 р., дисертант, керуючись метою дослідження, вважає за доцільне взяти за її верхню хронологічну межу Шенбрунський мир, яким завершилася французько-австрійська війна 1809 р. Такий підхід є цілком виправданим, оскільки саме ця війна, ставити піком тотальної конфронтації між Францією й Австрією в епоху наполеонівських війн, найбільш рельєфно висвітлює роль польського питання у відносинах двох ворогуючих держав. Катастрофічна поразка у війні 1809 р., яка замалом не призвела до знищення Австрійської імперії, змусила її перейти до політики балансування між Францією та Росією.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне висвітлення суперництва 1796 — 1809 років між Францією та Австрією в контексті польського питання. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- простежити генезу та історичну еволюцію протиріч між Францією та імперією Габсбургів з приводу польської проблеми;

- з'ясувати місце і вагомість ролі польського питання серед зовнішньополітичних пріоритетів кожної з держав-суперниць;

- розкрити мету, характер, закономірності використання польської проблеми в широкомасштабному протистоянні Франції й Австрії;

- здійснити на основі аналізу архівних матеріалів, опублікованих документів та наукових досліджень спробу об'єктивного висвітлення політики Наполеона Бонапарта в польському питанні взагалі, й у контексті французько-австрійських відносин зокрема;

- простежити зв'язок між політикою Франції та Австрії у польському питанні й особливостями формування зовнішньополітичних орієнтацій серед польських підданих імперії Габсбургів. У зв'язку з цим, показати ставлення не лише поляків, але й українців Східної Галичини до можливості скасування поділів Польщі в період східноєвропейської експансії наполеонівської Франції.

Наукова новизна дисертації зумовлюється комплексністю й системністю в підходах до ряду ключових проблем міжнародного життя Європи в переломний і доленосний для історії останнього період наполеонівських війн. Розкриття теми здійснено на стику кількох окремих історичних дисциплін — історії міжнародних відносин, військової історії, історії політичної думки, національної

історії Франції, Австрії, Польщі, України. У дисертації вперше у вітчизняній і зарубіжній історіографії в такому обсязі здійснено спробу синтезувати в єдину історичну картину такі елементи тогочасної міжнародної ситуації, як відносини на рівнях "Франція-Австрія", "Франція-поляки", "Австрія-поляки", "Галичина і Варшавське герцогство в системі міжнародних відносин" з врахуванням впливу усіх визначальних чинників, включно з політикою інших розборчих держав та Саксонії.

Практичне значення роботи полягає у суттєвому розширенні сучасних наукових знань про особливо складну й неоднозначну епоху наполеонівських війн, обґрунтуванні ряду закономірностей в історичному розвитку таких європейських націй, як французька, австрійська, польська, українська, долі яких найтіснішим чином сплелися в подіях того часу. Результати та теоретично-наукові узагальнення дисертації можуть бути використані при здійсненні монографічних досліджень історії міжнародних відносин нового часу, історії Франції, Австрії, Польщі, України, а також для підготовки вузівських нормативних та спеціальних курсів, написання навчальних посібників з нової історії для різних освітніх рівнів.

Апробацію дослідження здійснено шляхом обговорення дисертації та її рекомендації до захисту кафедрою нової та новітньої історії Львівського державного університету ім. І. Франка, а також в опублікованих статтях і доповідях на українських та міжнародних наукових конференціях: "Актуальні проблеми міжнародних відносин нової та новітньої історії" (Одеса, 1996), "Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних" (Львів, 1996).

Термінологія. В дисертації використано специфічний термін української історіографії міжвоєнного періоду "розборча держава", який є тотожним громіздкому поняттю "держава, що взяла участь у поділах Польщі".

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, переліку посилань та приміток й списку використаних джерел та літератури, який налічує 380 найменувань. Обсяг дисертаційного дослідження становить 144 ст., окрім 5 ст. вступу, 8 ст. висновків, 69 ст. переліку посилань та приміток, 28 ст. списку використаних джерел та літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

В першому розділі "Історіографічна та джерельна бази дослідження" характеризуються етапи еволюції й сучасний стан наукової розробки теми, джерельна основа дисертації, а також стисло викладаються її методологічні засади.

На основі всестороннього аналізу наукового доробку XIX-XX ст. констатується, що попри величезне зацікавлення дослідників різних шкіл та

напрямок епохою наполеонівських війн, польське питання як комплексна проблема взаємин між Францією та Австрією, не стало предметом спеціального дослідження. Разом з тим, наукову літературу, присвячену даній темі, аж ніяк не можна назвати обмеженою: у ряді праць зарубіжних істориків достатньо повно висвітлені її окремі аспекти, які, однак, не створюють загальної картини розвитку, не відображають закономірностей і динаміки суперечностей двох воюючих держав у питанні про можливість відбудови Польщі. Одні з них характеризують політику революційної або наполеонівської Франції у польському питанні взагалі, інші висвітлюють окремі часові зрізи французько-австрійських взаємин з приводу польської проблеми (період однієї війни чи переговорів, або поодиноких дипломатичних акцій). Слід зазначити, що в історіографії й досі немає комплексного дослідження взаємин між Францією і Австрією в епоху їх "великого протистояння" кінця XVIII — початку XIX ст., хоча, у той же час, традиція вивчення політики Наполеона у польському питанні створює для сучасного історика надійну основу апроксимації до досліджуваної теми.

Ряд міжнародних аспектів польського питання (зокрема, події французько-австрійської війни 1809 р.) став об'єктом розгляду з боку окремих українських дослідників кінця XIX — XX ст., котрі заторкували їх в контексті вивчення історії Східної Галичини⁴.

Найкращим серед цих досліджень є, на наш погляд, робота дослідника міжвоєнного часу І. Борщака, котрий спеціально розглянув ставлення Наполеона до польської проблеми в контексті політики Фраїції щодо українських земель колишньої Речі Посполитої. Разом з тим, з висота досягнень сучасної історичної науки, навряд чи можна вважати відповідним дійсності зроблений ним висновок про те, що "Наполеон користувався Польщею, але не хотів нічого зробити для неї самої"⁵.

Значну увагу багатьом аспектам нашої теми приділено французькою історіографією. Уже в першій половині XIX ст. чималий фактичний матеріал ввели у науковий обіг багатотомні дослідження зовнішньої політики наполеонівської Франції, що були написані безпосередніми учасниками наполеонівських війн - колишнім французьким резидентом у Варшаві Е. Біньюном, генералами М. Дюма, А. Жоміні, дипломатом Ж.-Б. Капеліжго⁶. Класикою історичної думки

4. С.[вистун] Ф.И. Галицкая Русь в европейской политике.-Львов, 1886; Св.[истун] Ф.И. Прикарпатская Русь под владением Австрии.-Львов, 1895.-Ч.1: (1772-1848); Щурат В. Відрух наполеонщини на Галицькім Поділлі // Щурат В. На досвітку нової доби.-Львів, 1919.-С. 5-10; Стахів М. Західна Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772-19) 8).-Скрайтон, 1958.-Т. 1; Демкович-Добрянський М. Українсько-польські стосунки у XIX сторіччі.-Мюнхен, 1969; Гошко Ю.Г. Восточная Галиция в начале XIX века. (По материалам Тернопольщины): Автореферат лисе.... канд. история, наук: 07.00.02. / Институт истории АН УССР.-К., 1958; Антін Ангелович(1807-1814рр.) // Галицькі митрополита / В.В. Гаюк, М.О. Гумсний, М.М. Омелчук, І.М. Петрів.-Львів, 1993.-С. 5-19.

5. Борщак І. Наполеон і Україна.-Львів, 1937.-С. 63.

6. Dumas M. Campagnes de 1806 et 1807.-Pans-Hambourg, 1824, 1826.-Т2-3; [Jomim H.] Vie politique et militaire de Napoléon-Paris, 1827.-Т.3-4; Bignon E. Histoire de France depuis le 18 brumaire jusqu'à la paix de Tilsitt.-Deuxieme époque depuis la paix de Tilsitt jusqu'en 1812.-Paris-Leipzig, 1830-1838.-1.6, 8; Capéfigue J.-B. L'Europe pendant le consulat et l'empire de Napoléon.-Paris, 1840.-Т.6, 8.

стали праці відомих дослідників другої і третьої третин XIX ст. Ж. Мішле, А. Тьера, А. Лефевра, Е. Буржуа, А. Сореля¹.

Зацікавлення французьких істориків польським напрямом зовнішньополітичної активності Першої імперії помітно зростає в останні роки першої світової війни під впливом краху Російської імперії й цілком прогнозованого розпаду Габсбурзької монархії, що змушувало французькі політичні еліти до пошуків потенційних союзників на сході Європи й поступової переорієнтації на підтримку незалежницьких прагнень поляків, представлених у Парижі Польським Національним комітетом⁸. Показовою у цьому відношенні стала публікація третьої частини п'ятитомного дослідження Е. Дрію, об'єднаного загальною назвою "Наполеон і Європа", яку було спеціально присвячено польському питанню в період "першої польської війни" Наполеона 1806-1807 рр. та французько-австрійської війни 1809 р. Е. Дрію фактично уже не приховував своїх симпатій до героїчних традицій польського національно-визвольного руху⁹. Значно апологетизованою виступає польська політика імперії Наполеона I у невеликих за обсягом розвідках відомого французького історика, автора фундаментальної 4-х томної біографії Талейрана, Ж. Лякур-Гайе, які були написані в роки воєнно-політичного союзу між III Республікою та II Річчю Посполитою¹⁰.

Охолодження французько-польських стосунків у другій половині 20-х рр. спричинилося до появи більш об'єктивних в оцінці національних змагань поляків на початку XIX ст. робіт, — зокрема, добре документованої монографії А. Мансюя, яка висвітлює аспірації до польського трону одного з членів сімейного клану Бонапартів короля Вестфалії Жерома Наполеона й пов'язані з такою можливістю плани реставрації Речі Посполитої¹¹. Значну увагу польській проблемі у відносинах Франції з Австрійською імперією приділяється й в 10-ти томному дослідженні Л. Мадлена "Історія консульства та імперії", яке було тимчасово перерване II світовою війною¹².

Підводячи підсумки попередньо зробленого у вивченні зовнішньополітичної експансії Революції та Першої імперії, новітня французька історична наука

7. Michlet J. Histoire du XIXe siècle jusqu'à Waterloo.-2-ième éd.-Paris, 1875.-Т.3; Thiers A. Histoire de l'empire, faisant suite à l'histoire du consulat.- Réédition séparée.- Paris, 1878.-Т.1-2; Lefebvre A. Histoire des cabinets de l'Europe pendant le consulat et l'empire 1800-1815.-2-ième éd.-Paris, 1866-1868.-Т.3-4; Vandal A. Napoléon et Alexandre Ier. L'alliance russe sous le Premier empire.-Paris, 1891.-Т.1-2; Bourgeois E. Manuel historique de politique étrangère.-1 1-ième éd.-Paris, 1933.-Т.2: (1789-1830); Сорель А. Европа и Французская революция.-Пер. с фр.-С.-Пб., 1908.-Т.7: (1806-1812),

8. Див. докладніше нашу статтю: Аладуров В. Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну Галичину в період з листопада 1918 по березень 1919 рр. // Україна в минулому.-К.-Львів, 1995.-Вин.7.С 19-20.

9. Driault É. Napoléon et l'Europe.-2: Austerlitz: La fin du Saint-Empire (1804-1806).-Paris, 1912; Dnault É. Napoléon et l'Europe.-3: Tilsit. France et Russie sous le Premier empire: la question de Pologne (1806-1809).-Paris, 1917.

10. Lacour-Gayet G. Napoléon et la Pologne // La Revue Mondiale.-Paris. 1921.-№ 12.-P.379-393; Lacour-Gayet G. Talleyrand et la Pologne // La Pologne.-Pans, 1926.-№ 11.-P.393-402; Lacour-Gayet G. Talleyrand, 1754-1838.-Paris, 1930.-Т.2.

11. Mansuy A. Jérôme Napoléon et la Pologne en 1812.-Paris, 1931.

12. Madelin L. Histoire du consulat et l'empire.-Pans, 1940, 1945.-Т.6, 8.

приділяє певну увагу й французько-австрійському суперництву в контексті польського питання. Окремі фрагменти цієї проблеми заторкнуті, зокрема, в четвертому томі академічної "Історії міжнародних відносин" під ред. П. Ренувена (автор — А. Фюжье), в безумовно найвідоміших у сучасній наполеоністиці наукових біографіях Наполеона і Мюрата, написаних А. Кастело і Ж. Тюларом, в дослідженні першої італійської кампанії Бонапарта, проведеному на основі листів його ад'ютанта-поляка Ю. Сулковського М. Рейнаром, а також в біографії Меттерніха, авторства одного з найбільших знавців історії Австрії першої половини XIX ст. Ж. Бертьє де Совіньї¹³.

В австрійській історіографії лише кілька розвідок, написаних ще в середині XIX ст. редактором "Австрійського військового часопису" І.-Б. Шелсом та на початку нашого століття співробітником Військового архіву у Відні Г. Юстом спеціально висвітлюють воєнні й дипломатичні стосунки Франції і монархії Габсбургів в контексті боротьби останньої проти Варшавського герцогства під час кампанії 1809 р. В них розкрито політичну мету й стратегічні розрахунки, якими керувався австрійський уряд при організації експедиції ерцгерцога Фердинанда на Варшаву¹⁴.

Загальну картину австрійської зовнішньої політики початку XIX ст. відображено в класичних роботах А. Бера, Е. Вертхеймера, Е. Майєрхоффера та О. Крісте, котрі ввели у науковий обіг основні документальні свідчення з архівів Відня стосовно воєнно-політичного суперництва між Австрією та Францією, та ролі у ньому польського питання¹⁵.

Помітне місце в австрійській історіографії, присвяченій епосі наполеонівських війн, належить біографічному жанру, який дозволяє охарактеризувати становище держави й еволюцію її зовнішньополітичного курсу на прикладі політичної кар'єри видатних дипломатів і воєначальників: важливе значення у роботі над досліджуваною темою мають фундаментальні біографії Наполеона I авторства проф. Віденського університету А. Фуркье, Меттерніха і Вессенберга, написані, відповідно, Т. Демелітчем та А. Р. Арнетом, ерцгерцога Карла, котра належить перу полковника М. Анжелі¹⁶. Надзвичайна популярність біо-

13. Reinhard M. Avec Bonaparte en Italie, d'après les lettres inédites de son aide de campe Joseph Sulkowski.-Paris, 1946; Histoire de relations internationales / Publ. sous la direction de P. Renouvin.-Paris, 1954.-Т.4: Fugier A. La révolution française et l'empire napoléonien; Castelot A. Napoléon.-Pans, 1968; Bertier de Sauvigny G. Metternich.-Paris, 1986; Тюлар Ж. Мюрат, или пробуждение нации.-Пер. с фр.-М., 1993; Тюлар Ж. Наполеон, или миф о «спасителе».-Пер. с фр.-М., 1996.

14. Schels J.-B. Der Feldzug in Polen 1809 // Österreichische militärische Zeitschrift.-Wien, 1844.-Best 3.-S. 3-28; Just G. Das Herzogtum Warschau von seinen Anfängen bis zum Kampf mit Osterreich 1809 // Mitteilungen des K.U.K. Kriegsarchives.-3 Folge.-Wien, 1906.-Best.4.-S.1-124; Just G. Politik oder Strategie? Knlische Studieiber warschauer FeldzugÖsterreichs und Haltung RuBlands 1809.-Wien, 1909.

15. Beer A. Zehn Jahres des österreichische Politik 1801-1810.-Leipzig, 1877, Wertheimer E. Geschichte Osterreichs und Ungarns im ersten Jahrzeit des 19-Jahrhunderts.-Leipzig, 1890.-Bd.2; Mayerhofer von Vedropolje E., Criste O. Kneg 1809.-Wien-Regensburg, 1907.-Bd.1.

16 Fournier A. Napoleon I. Eine Biographic.-Wien-Leipzig, 1905.-Bd.2.: Arneht A.R. Johann Ireiherr von Wessenbeig.-Wien-Leipzig, 1898. Bd.1: (1773-1815); Demehtsh T. Metternich und seine auswärtige Politik.-Stuttgart, 1898.-Bd.1: (1809-1812); Angeli M. Erzzerzog Karl von Osterreich als Feldner und Heercsorganisator.-Wien-Leipzig, 1897.-Bd.4.

графічної літератури в наш час має визначальний вплив й на характер сучасної австрійської історіографії: ряд аспектів досліджуваної теми висвітлено у витриманому в жанрі наукової біографії дослідженні зовнішньої політики "німецького контр-ігрока Наполеона" віце-канцлера Австрійської імперії І.-Ф. Стадіона авторства Х. Росслера, життєписі ерцгерцога Карла, написаному К. Хертенбергером та Ф. Вільтчеком, та в чудовому біографічному словнику членів правлячої династії Габсбургів під ред. Б. Хаманн

В німецькій історіографії єдиним спеціальним, однак незначним ані за обсягом, ані, з огляду на його компілятивний характер, за науковою вартістю, дослідженням політики Першої імперії у польському питанні залишається робота Е. Рютхера "Наполеон і Польща в роки 1806-1812"¹⁸.

Визначне місце у вивченні багатьох аспектів нашої теми належить польській історіографії. Однак, у XIX ст. польське питання у відносинах великих держав оцінювалося в ній майже виключно через трактування історії польського націотворчого процесу. Як наслідок, головна увага дослідників зосереджувалася передусім на таких двох яскравих сторінках визвольних змагань епохи наполеонівських війн, що стимулювали процес національного самоусвідомлення польського етносу, як епопея легіонів на військовій службі Франції та історія "наполеонівської Польщі" Варшавського герцогства¹⁹. Лише на зламі двох століть з'являються перші спеціальні монографії, де розглянуто польську проблему у зовнішній політиці Франції кінця XVIII - початку XIX ст. Передусім, це - дві роботи львівського дослідника О. Краузгара, присвячені діяльності останнього консула Французької республіки у Речі Посполитій Бонно та останнього офіційного польського представника в Парижі Ф. Барсса²⁰. Вони висвітлюють процес генези польського питання у відносинах між Французькою республікою та імперією Габсбурги. Роль польської проблеми у французько-австрійських стосунках кінця XVIII ст., зокрема в малодослідженій в історичній літературі дипломатичній місії генерала Бернадотта у Відні в 1798 р., відображено у фундаментальній біографії лідера так званих "польських яacobinців" Х. Коллонтая авторства краківського дослідника В. Токажа²¹.

17. Rossler H. Graf Johann Philipp Stadion. Napoleons deutscher Ggenspieler.-Wien-Munchen, 1966 -Bd. 1.(1763-1809); Hertenberger H., Wiltschek F. Erzgerzog Karl. Der Sieger von Aspern.-Graz-Wien-Köln, 1983; Die Habsburger. Ein biographische Lexikon / Hrsg. von B. Hamann.-Wien, 1988.

18. Riither E. Napoleon I. und Polen in den Jahren 1806-1812.-Hamburg, 1901-1902.-T.1-2.

19. Chodźko L. Histoire des légions polonaises en Italie sous le commandement du général Dombrowski.-Paris-Genève, 1829.-T.1-2; Skarbek F. Dzieje Księstwa Warszawskiego.-Poznan, 1860.-T.1-2; Falkowski! Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce.-Poznań, 1880.-T.1-3; Prądyński J. Cztery ostatni wodzowie polscy przed sądem historii.-2-c wyd.-Kraków, 1916; Zamorski B. Polska od 1807 do 1815 roku.-Lwów, 1870; Ubaldus B. Księstwo Warszawskie.-Lwów, 1890.

20. Kraushar A. Bonneau. Ostatni konsul Rzeczypospolitej Francuskiej za Stanisława Augusta (1759-1805).-Lwów, 1900; Kraushar A. Barss pales Iran t warszawski, jego misja polityczna w Paryżu (1793-1800).-Lwów, 1903.

21. Tokarz W. Ostatnie lata Hugona Kołłątaja (1794-1812).-Kraków, 1905.-T.1.

Роль польських провінцій Габсбургів у міжнародних відносинах 1801-1807 рр. висвітлено в кількох великих розвідках М. Яросевич²². Вагомий внесок у вивчення дипломатичної історії польського питаїшя у французько-австрійських відносинах зробив автор монографії, присвяченої ставленню до проблеми реставрації Польщі ідеолога зовнішньої політики Австрійської імперії початку XIX ст. Ф. Гентца, Е. Кіпа. Він, на основі ретельного опрацювання віденських архівів, написав цикл розвідок, об'єднаних темою "Австрія і польське питання напередодні та під час війни 1809 р."²³.

Без сумніву, найвідомішою постаттю у польській наполеоністиці виступає Ш.Аскеназі, котрий не лише докладно висвітлив політику Франції у польському питанні в контексті її відносин з розборчими державами в 1793-1805 рр. в класичному трьохтомному дослідженні "Наполеон і Польща", не тільки створив апологетичний міф лідера нрофранцузької орієнтації у Варшавському герцогстві князя Ю. Понятовського²⁴, але й був засновником і редактором унікальної серії монографічних досліджень, присвячених історії Польщі XVIII - першої половини XIX ст., написаних в перше двадцятиріччя нашого століття, в основному, учнями створеної ним історичної школи. Серед них, — й важливі для досліджуваної теми роботи М. Лоре "Від Йени до Тильзіта" та М. Сокольницького "Генерал М. Сокольницький, 1760-1815"²⁵.

Однак, на наш погляд, авторитет Ш. Аскеназі як дослідника незаслужено затьмарив значення наукового доробку його незмінного прижиттєвого опонента львівського історика та археографа А. М. Скалковського, котрий, розглянувши аналогічне коло історичних проблем, зробив на базі введеного ним у науковий обіг великого масиву документальних свідчень наполеонівської епохи (зокрема, — п'ятитомного зібрання кореспонденції Понятовського з Францією) значно зваженіші й об'єктивніші висновки²⁶. Не менше наукове значення мають й роботи М. Хандельсман²¹. Останній, з використанням широкої археографічної бази (передусім, опублікованих ним донесень французьких резидентів у Варшаві.-В.А.) охарактеризував чимало аспектів досліджуваної теми: особливий

22. Jarosiewicz M. Galicja a sprawa polska (październik 1806-lipiec 1807) // Biblioteka Warszawska.-1912.-T.2.-S. 245-286; Jarosiewicz M. Polaacy pod rządem austriackim na początku XIX wieku // Biblioteka Warszawska.-1913.-T.3.-S.568-599.

23. Kipa E. Fryderyk Gentz a Polska 1794-1831.-Kraków-Warszawa, 1910; Kipa E. Austria a sprawa polska w r. 1809.-Warszawa, 1952.

24. Askenazy S. Napoleon a Polska.-Warszawa-Kraków, 1918-1919.-T.1-3; Askenazy S. Ksiąge Józef Poniatowski 1763-1813.-Warszawa, 1905.

25. Monografie w zakresie dziejów nowożytnych. - Warszawa, 1902, 1912.-T.2: Loret M. Między Jena a Tylżą. 1806-1807; -T.11: Sokolnicki M. Generał Micha! Sokolnicki 1760-1815.

26. Skałkowski A.M. O kokardę legionów.-Lwów, 1912; Skałkowski A.M. Ksiąge Józef.-Bytom, 1913; Skałkowski A.M. Pogląd Napoleona na sprawę polską w r. 1809 // Skałkowski A.M. O cześć imienia polskiego. - Lwów, 1908.-S. 421-436.

27. Handelstnan M. Napoléon et la Pologne 1806-1807.-Pans, 1909; Handelsman M. Rola polaków w Wiedniu w r. 1809 podczas rokowań pokojowych //Handeisman M. Pod znakiem Napofeona. Studia historyczne.-Serja 2.-Warszawa, 1913.- S. 75-113.

інтерес для нас становлять його монографія "Наполеон і Польща 1806-1807", та велика розвідка про вплив поляків на хід мирних переговорів між Францією й Австрією у 1809 р. Істотне значення для розкриття досліджуваної теми мають й фундаментальні праці польських істориків міжвоєнного періоду — М. Кукеля, Б. Павловського, Ю. Вільйома та Т. Кротоської²⁸.

Справжнім шедевром польської історичної науки повоєнного періоду є результат майже піввікового доробку Я. Пахоньського "Польські легіони. Правда і легенда, 1794-1807", в якому епопея польських військових частин на французькій службі висвітлюється на тлі відносин Франції з державами коаліцій, й у першу чергу з Австрією, протистоянню революції з якою були зобов'язані своїм створенням легіони²⁹.

Спеціально присвяченою одному з ключових моментів нашої теми, є велика стаття Е. Халіча "Ставлення Австрії до польської проблеми і генези герцогства", опублікована у збірнику розвідок цього польського історика "Генеза Варшавського герцогства"³⁰. Е. Халіч відходить від традиційного для польської історіографії погляду, котрий узалежнював утворення Варшавського герцогства виключно від волі Наполеона й його стосунків з ворожими державами — Росією та Пруссією, легковажачи при цьому роль, яку відіграла в цей час позиція Австрії. На основі французьких і австрійських архівних матеріалів дослідник переконливо доводить, що саме негативна позиція, зайнята останньою по відношенню до відновлення польської державності, змусила Наполеона відмовитись наприкінці 1806 р. від проголошення Польського королівства. Важливими віхами у розвитку сучасної польської школи вивчення наполеонівської епохи стали роботи істориків К. Кжоса, Т. Менцеля, А. Загорського та Є. Скворонка³¹.

Традиційно велику увагу зовнішній політиці Французької імперії приділяла російська історіографія, польська політика Наполеона у якій була розглянута в

28. Kukieł M. Próby powstańcze po trzecim rozbiore 1795-1797.-Kraków-Warszawa, 1912; Kukieł M. Dzieje wojska polskiego w dobie napoleońskiej 1795-i 815.-Warszawa-Lwów, 1918-1919.-Т. 1-2; Pawłowski B. Historia wojny polsko-austriackiej 1809 roku.-Warszawa, 1935; Willaume J. Fryderyk August jako książe Warszawski (1807-1815).-Poznań, 1939; Krotoska T. Stosunek Taileyrand'a do sprawy polskiej w dobie I cesarstwa i kongresu Wiedeńskiego (1806-1814).-K.raków, 1935.

29. Pachonński J. Legiony polskie. Prawda i legenda (1794-1807).-Warszawa, 1969-1979.-Т.1-4.

30. Halicz E. Austria wobec problemu polskiego i genezy Księstwa // Halicz E. Geneza Księstwa Warszawskiego. Studia.-Warszawa, 1962.-S. 47-88.

31. Krzos K. Orientacja profrancuska wśród społeczeństwa polskiego Galicji w latach 1807-1809 // Z dziejów wojny i polityki.-Warszawa, 1964.-S. 103-117; Krzos K. Z księciem Józefem w Galicji w 1809 roku. Rząd Centralny obojga Galicji / Warszawa, 1967; Mencil T. Galicja Zahodnia 1795-1809. Studium z dziejów ziem polskich zaboru austriackiego po III rozbiore.-Lublin, 1976; Zahorski A. Z dziejów legendy napoleońskiej w Polsce.-Warszawa, 1971; Zahorski A. Spór o Napoleona we Francji i w Polsce.-Warszawa, 1974; Historia dyplomacji polskiej / Pod. red. L. Bazyłowa.-Warszawa, 1982.-Т.3: Zahorski A. Historia dyplomacji polskiej (1795-1831); Skowronek J. Legiony polskie we Włoszech 1797-1801.-Warszawa, 1967; Skowronek J. Antynapoleońskie koncepcje Czartoryjskiego.-Warszawa, 1969; Skowronek J. Sprawa polska // Europa i świat w epoce napoleońskiej / Pod. red. M. Seńkowskiej-Gluck.-Warszawa, 1977.-S. 338-404; Skowronek J. Z magnackiego gniazda do napoleońskiego wywiadu: Aleksander Sapieha.-Warszawa, 1992.

системі російсько-французьких протиріч, у (о призвели до розпаду Тильзітської системи³². Одночасно, небагато російських дослідників звертали увагу на роль, яку відіграло польське питання у стосунках між Францією та іншими учасниками поділів Речі Посполитої. Вигідно відрізняються у цьому плані лише роботи відомого історика С. Соловйова, а також А. Васильчикова³³. Останній, зокрема, охарактеризував місце польської проблеми в дипломатичній місії у Відні посла Росії, нащадка відомого українського роду, князя Андрія Кириловича Розумовського.

Загальні оцінки ролі польського напрямку в політиці Франції й, рідше, Австрії зустрічаються в працях російських істориків радянського часу, котрі традиційно підкреслювали імперський характер цієї політики, що не відповідав національним інтересам поляків³⁴. Для цих робіт є притаманними надмірне зосередження уваги на російсько-французьких відносинах й, здебільшого, різко критична оцінка "егоїстичного" ставлення Наполеона до польської проблеми. Характерними є ці вади й для монографії московського історика О. Федосової "Польське питання в зовнішній політиці Першої імперії у Франції", що була опублікована на основі захищеної дослідницею кандидатської дисертації³⁵. Попри те, що робота О. Федосової є першою за останнє півстоліття спробою комплексного дослідження політики наполеонівської Франції у польському питанні в період існування Великого герцогства Варшавського, слід відзначити, що московська дослідниця надмірно схематизує ставлення Наполеона до польського питання, змальовуючи його майже виключно у негативному світлі. Спираючись при оцінці тих чи інших дій французького імператора на здебільшого упереджені й емоційні оцінки польських мемуаристів, О. Федосова дотримується тези про "егоїстичну гру імператора польською картою". При цьому вона недооцінює значення створення Наполеоном Варшавського герцогства як першого важливого кроку до докорінної політичної реконструкції Східної Євро-

32. Богданович М.И. История царствования императора Александра I и России в его время.-С.-Пб., 1869.-Т.2: Мартене Ф.Ф. Александр I и Наполеон III Вестник Европы.-М., 1903.-Т.2.-С. 110-138, 562-614; Попов А.Н. Вопрос польский 1806-1809 гг. // Русская старина.-С.-Пб., 1893.-Т.77.-С.667-695; Шильдер Н. К. Император Александр I. Его жизнь и царствование.-С.-Пб., 1897.-Т.2; Шлоесер Ф.К. История XVIII столетия и XIX до падения Французской империи.-2-е изд.-С.-Пб., 1869.-Т.7; Tatistcieff S. Alexandre I et Napoleon, d'après leur correspondance inédite 1801-1812.-Paris, 1891.

33. Соловьёв С.М. Император Александр I. Политика - дипломатия.-С.-Пб., 1877; Васильчиков А.А. Семейство Разумовских. -С.-Пб., 1887.-Т.4.-Ч. 2.

34. Кан С.Б. Дипломатические отношения в годы консульства и империи // История дипломатии / Отв. ред. В.А. Зорин.-2-е изд.-М., 1959.-Л1.-С459-492; Сироткии В.Г. Дуэль двух дипломатий. Россия и Франция в 1801-1812 гг.-М., 1966; Манфред А.З. Наполеон Бонапарт.-5-е изд.-Сухуми, 1989; Дьяков В.А. Общественная мысль и развитие национально-освободительных движений народов Австрийской империи: поляки // Освободительные движения народов Австрийской империи. Возникновение и развитие. Конец XVIII в.- 1849 г./ Отв. ред. В.И.Фрсидзон.-М., 1980.-С. 150-166.

35. Федосова Е.И. Польский вопрос во внешней политике Первой империи во Франции. - М., 1980; Федосова Е.И. Польский вопрос во внешней политике Франции 1807-1812 гг.: Автореферат дис.... канд. история, наук: 07.00.03. / МГУ.-М., 1976.

пи, котра відповідала завданням зміцнення позицій Франції на континенті. Досить побіжно, а у випадку параграфу про війну 1809 р. без належного ознайомлення з основними публікаціями документів та спеціальною літературою, висвітлюються авторкою польське питання в стосунках між Французькою та Австрійською імперіями. Однак, загалом, не можна не відзначити, що сам факт наявності в історіографії монографії О. Федосової сприяє заповненню згаданих пробілів та усуненню недоліків в осмисленні політики Франції у польському питанні з врахуванням попередньо зробленого у цьому напрямку.

Можливість для всестороннього дослідження французько-австрійських відносин у контексті польського питання створюють виявлені дисертантом в рукописних колекціях архівів, бібліотек і музеїв м. Львова практично невідомі дослідникам документи і матеріали. В фондах графів Дідушинських (ф. 1), графів Баворовських (ф.4), князів Оссолінських (ф.5), генерала Ю. Дверницького (ф.43), князів Любомирських (ф.64), В. Козловського (ф.59), А. Петрушевича (ф.77), колекції Окремих надходжень (ф.9) Відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України представлено не лише листування окремих польських аристократів, яке дає можливість розглянути польську проблему у взаєминах між Францією і Австрією через призму сподівань прихильників різноманітних зовнішньополітичних орієнтацій, але й оригінали та копії листів стосовно польських справ Наполеона I, маршалів Франції Бернадотта і Понятовського, щоденники сучасників та копії й оригінали актів і листування 1809 р. "Центрального тимчасового військового уряду обох Галицій". Урядове листування Галицького губернаторства, у тому числі протоколи переговорів представників австрійської влади з вищими французькими офіцерами під час війни 1806-1807 рр., копії листів, написаних під диктовку Наполеона маршалом Бертсь, донесення австрійських агентів з Варшави, розпорядження імператора Франца I, звіти львівського поліцейського управління, — представлені у фонді Галицького намісництва (ф.146) Центрального державного історичного архіву України у м. Львові. Без перебільшення, перлиною львівських рукописних зібрань слід вважати рукопис першого, написаного близько 1812 р. на основі критичного використання джерел (преси, воєнних бюлетенів тощо), дослідження зовнішньої політики наполеонівської Франції в українській історіографії — "Хроніку Французької революції від року 1789 до року 1811" Д. І. Зубрицького, що зберігається у Відділі рукописів Львівського державного історичного музею (спр. 152).

Важливе місце в нашому дослідженні належить комплексу особистих паперів видатного дипломата наполеонівської доби, виконуючого обов'язки міністра закордонних справ та члена Державної ради Російської імперії, князя А. Чарториського з рукописного зібрання Бібліотеки Чарториських у м. Кракові. Ряд меморандумів і записок А. Чарториського стосовно польського питання вводиться дисертантом у науковий обіг уперше.

Своєрідним "наріжним каменем" дисертаційного дослідження стали публікації французького, австрійського, польського, російського листування. У першу чергу, це — фундаментальне зібрання кореспонденції Наполеона I, видане за наказом його племінника Наполеона III, а також численні додатки ("сюпліма-ни") до нього. Вони дозволяють простежити еволюцію ставлення імператора французів до польської проблеми³⁶. Особливу цінність для вивчення теми мають й публікації листів до Наполеона французьких державних і військових діячів, які у тій чи іншій мірі були причетними до визначення політики Першої імперії в польському питанні — Талейрана, віце-канцлера Камбасереса, резидентів у Варшаві Е. Всисана і Ж.-Ш. Серра, маршалів Л. Даву та И. Мюрата³⁷, а також фундаментальні видання листування 1806-1807 та 1809 рр. у сфері французької військової та дипломатичної діяльності, у тому числі й мирних договорів та конвенцій, укладених між Францією та Австрією наприкінці XVIII — на початку XIX ст.³⁸.

Можливо, дещо менш рельєфно, ніж у французьких публікаціях, відображено австро-французькі відносини в контексті польського питання у виданнях кореспонденції провідних австрійських політиків і дипломатів — Ф. Гентца, посла у Парижі К.-В.-Л. Меттерніха, посла у Берліні І.-Ф. Вессенберга, посла у Мюнхені Ф.-Л. Стадіона³⁹, й в збірниках австрійського дипломатичного листування та міжнародних актів, які висвітлюють зовнішню політику імперії Габсбургів* в епоху поділів Польщі та наполеонівських війн⁴⁰.

36. *Correspondance de Napoléon Ier, publiée par ordre de l'empereur Napoléon III.-Paris, 1859, 1863-1866.-T.3, 13-20; Lettres inédites de Napoléon Ier (an VIII-1815) / Publ. par L. Lecestre.-Paris, 1897.-T.1; Supplément à la correspondance de Napoléon Ier . L'empereur et la Pologne / Publ. par A.Skalkowski.-Paris, 1908; En marge de la correspondance de Napoléon Ier . Pièces inédites concernant la Pologne 1801-1815 / Publ. par A. Skalkowski.-Varsovie.-Paris, 1911; Correspondance inédite de Napoléon Ier , conservée aux Archives de la guerre / Publ. par E. Picard et L. Tuéty.-Paris, 1912-1913.-T.1-3; Inédits napoléoniens / Publ. par A. Chuquet.-Paris, 1919.-T.2.*

37. *Lettres inédites de Talleyrand à Napoléon 1800-1809 / Publ. par P. Bertrand.-Pans, 1889; Cambacérès. Lettres inédites à Napoléon 1802-1814/Prés, par J.Tulard.-Paris, 1973.-T.1; Instrukcje i depeze rezydentów francuskich w Warszawie, 1807-1813/Wyd. M. Handelsman.-Kraków, 1914.-T.1; Correspondance du maréchal Davout, prince d'Eckmühlle 1801-1815 / Publ. par Ch. de Mazade.-Paris, 1885.-T.2; Lettres et documents pour servir à l'histoire de J. Murat 1767-1815 / Publ. par P. Le Brcton.-Paris, 1911, 1914.-T.5, 8.*

38. *Campagne de Pologne. Novembre-décembre 1806-janvier 1807 (Pułtusk et Golymin) / Publ. par P. Foucart.-Paris-Nancy, 1882.-T.1; Campagne de 1809 en Allemagne et en Autriche / Publ. par le commandant Sasky.-Paris-Nancy, 1899-1900.-T.1-2; 1809. Campagne de Pologne depuis le commencement jusqu'à l'occupation de Varsovie / Publ. par W. Fedorowicz.-Paris, 1911.-T.1; Garden G. [Prés.:] Histoire générale de traités de paix et autres transactions principales entre toutes les puissances de l'Europe depuis la paix de Westphalie.-Paris, [s.a.]-T.12: (an 1809).*

39. *Aus Nachlasse Friedrichs von Gentz / Mtgt. von A. Prokesch-Osten.-Wien, 1868.-Bd.2; Gentz imd Wessenberg. Briefe des Ersten an der Zweiten / Mtgt. von A. Fournier.-Wien-Leipzig, 1907; Aus Metternichs nachgelassenen Papieren / Mtgt. von R.Metternich von Winneburg.-Wien, 1880.-Bd.2; Stadion F.-L., Graf von. Berichte über Beziehungen zwischen Österreich und Baiern / Hrsg. von E.Wertheimer // Archiv für osterreichische Geschichte.-Wien, 1882.-Bd.63.-S. 147-238.*

40. *Quellen zur Geschichte der Politik Österreichs während der französischen Revolutionkriege / Mtgt. von H. Viventot-Zeissberg.-Wien, 1885 -Bd.4; Der Frieden von Campoformio. Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte der Beziehungen zwischen Österreich und Frankreich in den Jahren 1795-1797 / Hrsg. von F. Luckwaldt und H. Hiiffer.-Insbruck, 1907.-Bd.1; Neumann L. [Présent.:] Recueil des traités et conventions conclus par l'Autriche avec des puissances étrangères, depuis 1763 jusqu'à nos jours.-Leipzig, 1856.-T.1-2.*

Чимало аспектів досліджуваної теми дозволяють охарактеризувати публікації листування польських військових та політиків Ю. Понятовського, А. Косінського, Ю. Вибіцького, А. Чарториського, а також видання документів та міжнародних актів, що стосуються дипломатичної історії польського питання⁴¹. Певну цінність для нас мали й видання російського дипломатичного листування наполеонівської епохи⁴¹, позаяк позиція Санкт-Петербурзького двору по відношенню до польського питання була одним з важливих елементів у формуванні стосунків між Францією та імперією Габсбургів.

Важливим джерелом вивчення дипломатичної боротьби і військового протистояння Франції й Австрії стали спогади і щоденники сучасників подій. Ставлення самого Наполеона до польської проблеми відображено у спогадах екс-імператора, занотованих його секретарем у заслання на о. Св. Єлени графом Е. де Лас-Казом та ад'ютантом Ш.-Т. де Монтолоном. Особливості підходу Франції до польської проблеми дозволяють охарактеризувати спогади генералів де Варанта, де Бургуеа, Коленкура, Марбо, Саварі, секретаря Наполеона Л. Бурьена, міністра закордонних справ Талейрана, міністра закордонних справ Саксонії графа Зенффта. Значно менше уваги польській проблемі у стосунках з Францією приділяє уваги австрійська мемуаристика: відомості про неї зустрічаються в спогадах графа Меттерніха та барона фон Паннаша, а також у щоденнику Ф. Гентца.

Події епохи наполеонівських війн знайшли відображення в численних мемуарах польських авторів. Разом з тим, практично ніхто з польських мемуаристів не намагався пояснити політику Франції з точки зору інтересів правлячих кіл останньої, переломлюючи замість цього велику міжнародну політику епохи наполеонівських війн через призму своїх невинуватих надій на реставрацію Польщі.

Автором вивчено й проаналізовано основні періодичні видання, що тією чи іншою мірою висвітлюють польську проблему у міжнародних відносинах епохи наполеонівських війн — французький урядовий орган "Монітор Юніверсаль", газети Рейнської конфедерації "Журналь де Франкфор" і "Кур'є д'Амбур", авст-

41. Korespondencja księcia Józefa Poniatowskiego z Francją / Wyd. A.M. Skałkowski.-Poznań, 1921-1923.-Т.1-2; Amilkar Kosiński we Włoszech 1795-1803 г. Zbiór materiałów do historii legionów polskich we Włoszech -Poznań, 1877; Archiwum Wybickiego/Wyd. A.M.Skałkowski.-Gdańsk, 1848-1850.-Т.1-2; Alexandre Г et le prince Czartoryski. Correspondance particuliere et conversations, 1801-1823 /Publ. par L. Czartoryski.-Paris, 1865; Angenberg, comte, de. (ChodźkoL.) [Présent.] Recueil des traités, conventions et actes diplomatiques concernant la Pologne 1762-1862 -Paris, 1862; Lutostanski K. [Présent.] Les partages de la Pologne et la lutte diplomatique pour l'indépendance. Recueil des actes diplomatiques concernant la Pologne.-Pans-I.ausanne, 1918; Mościcki H. (Opracowanie:) Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach.-Warszawa-Kraków-Lublin etc., 1923.-Т.1.

42. Внешняя политика России XIX и начала XX века. Документы Российского министерства иностранных дел.-Серия 1: (1801-1815 гг.).-М., 1963, 1967.-Т.3,5; Дипломатические сношения России с Францией в эпоху Наполеона I (1800-1808) / Под. ред. А.Трачевской 0.-Т.3-4 // Сборник ИРИО.-С.-Пб., 1892-1893.-Т.82, 88; іюсоаство графа П.А. Толстого в Париже в 1807 и 1808 гг. От Тильзита до Эрфурта/Изд. под. ред. Н.К. Шильдера//Сборник ИРИО.-С.-Пб., 1893.-Т.89; Мартене Ф.Ф. [Сост.] Собрание трактатов и конвенцій, заключённых Россией с иностранными державами.-С.-Пб., 1876 1883, 1905.-Т.3. 6, 14.

рійські офіційні "Вінер Цайтунг", "Прессбургер Цайтунг", "Газету Краковську" і "Газету Львовську" (за 1811р.), а також витримані в ключі наполеонівської пропаганди періодичні видання Варшавського герцогства "Газету Варшавську", "Газету Кореспондента Варшавського", "Газету Познанську". На особливу увагу заслуговують й матеріали газети "Дзеннік Патріотичних Політиків", яка видавалася в середині 90-х рр. у Львові гуртком польських патріотів.

В основу теоретико-методологічного підходу до досліджуваної теми покладено принцип об'єктивності у висвітленні історичних подій, явищ, їх причин та наслідків. Основним методологічним постулатом дослідження отав принцип історизму, який вимагає розгляду подій у їх діалектичному взаємозв'язку та еволюції. В дисертації широко використовувались такі конкретно-наукові методи як: порівняльний, аналітичний та предметно-хронологічний.

У другому розділі "**Французько-австрійські відносини в контексті польської проблеми наприкінці ХУІІІ ст.**" висвітлено виникнення й охарактеризовано особливості еволюції суперечностей Франції та імперії Габсбургів щодо польської проблеми в період функціонування трьох перших антифранцузьких коаліцій.

Зокрема, на прикладі французько-австрійського протистояння з'ясовуються найтісніші причинно-наслідкові зв'язки між боротьбою Франції з державами першої коаліції та участю останніх у ліквідації Польської держави. Показано, що Австрія не взяла участі в другому (1793 р.) поділі Польщі головним чином внаслідок запеклого протистояння з Францією, ставкою в якому був стратегічний контроль над західними німецькими землями та Рейном. Поразки австрійських військ 1792-1794 рр. і провал розрахунків правлячих кіл Австрії на територіальні прирощення коштом Франції, спонукали їх до участі в поділах Польщі.

Влітку 1794 р. Австрія окупувала ряд південних польських воєводств, а наприкінці 1794 р. та в 1795 р. уклала договори з Росією та Пруссією про третій поділ Речі Посполитої. Коштом польських земель австрійський уряд намагався компенсувати собі втрату спадкових володінь корони у Південних Нідерландах та відновити територіальний паритет у суперництві з Францією.

Разом з тим, участь імперії Габсбургів у ліквідації Речі Посполитої привидшила переорієнтацію польських патріотичних сил на здобуття підтримки з боку Французької Республіки. Оскільки з моменту Базельського миру (1795 р.) Франція намагалася підтримувати нормальні стосунки з Пруссією, і до кінця ХVІІІ ст. тільки один раз, та й то на дуже короткий час, воювала з Росією (1799 р.), дипломатична активність польських політичних діячів, які перебували в еміграції, зосередилася головним чином навколо французько-австрійських відносин, що набрали характеру глобального протистояння з чітко вираженими періодами загострень 1.796-1797, 1799-1801 рр. Уже в 1795-1796 рр. ряд відомих польських політиків (Ф.Барсе, М.Огінський, генерали Х.Домбровський, Ю.Вслігорський) виступили з ініціативою перед французьким урядом щодо організації при

революційній армії польських національних частин, які б узяли дієву участь в боротьбі з імперією Габсбургів.

Рубіжним моментом у ставленні французького уряду до польського питання став 1796 р., коли несподівані й блискучі перемоги, що були здобуті Бонапартом над австрійцями, дозволили йому скористатись пропозиціями польських емігрантів. У жовтні 1796 р. Директорія висловила своє зацікавлення проектом створення польських легіонів авторства Х. Домбровського, узалежнивши його реалізацію від згоди командуючого французькою армією в Італії. Одночасно з успіхами Бонапарта пов'язуються й надії польських політиків та військових на втілення у життя їх концепцій відбудови Польщі.

Висловлюючи на початку січня 1797 р. згоду на створення при своїй армії польських легіонів, Бонапарт розраховував перш за все на військові наслідки цього кроку, здатного зміцнити його сили в Італії й, одночасно, відчутно ослабити австрійську армію дезертирством її солдатів-поляків до створюваних французами польських національних частин. Проте, наслідки цього рішення здобули передусім далекосяжне політичне значення. Саме політичний аспект існування польських легіонів, що стали протягом усього періоду французько-австрійських війн кінця XVIII ст. своєрідним уособленням протесту проти політичного знищення Речі Посполитої, виявився найбільш дошкульним для Австрії, Росії та Пруссії. Польські легіони на службі Франції непокоїли ці держави не стільки своєю військовою силою, скільки тим моральним впливом, який чинив на стан суспільної думки у поділених частинах Речі Посполитої сам факт існування, породжуючи у них своєрідну "кризу окупації" й перешкоджаючи їхній швидкій асиміляції.

Наприкінці XVIII ст. загроза організації експедиції легіонів в Галичину та підбурення з її допомогою антиавстрійського повстання відіграла помітну роль у спробах французького уряду вчинити тиск на Австрію з метою змусити її укласти мир на вигідних для французів умовах (дипломатичні ініціативи міністрів закордонних справ Делакруа, Талейрана 1797 р.; Бернадотта 1798 р., політика Бонапарта на Леобенському та Раштадтському конгресах 1797 р.). Підхід з боку французьких офіційних кіл до польського питання, попри певну симпатію їх окремих представників до визвольних змагань поляків, характеризувався надзвичайною нестабільністю й суперечливістю. Польські емігранти щедро заохочувались обіцянками Директорії та першого консула в критичні для Франції моменти боротьби з Австрією, коли особливо гостро відчувалася потреба в додаткових засобах зовнішньополітичного тиску (весна 1797 р., період обговорення Кампо-Формійського миру, місія Берт'є в штаб-квартирі польських легіонів 1798 р., період італійської кампанії 1800 р.). Однак, ці обіцянки швидко забувались, як тільки зникала потреба у допомозі з боку поляків. Французький уряд незмінно відмовляв останнім у своїй підтримці в питаннях доленосного характеру (провал проекту скликання сейму на еміграції, недопущення польської

депутації на переговори з Австрією, "замовчування" польської проблеми у мирних договорах 1797 та 1801 рр.).

Непослідовність в підході французького уряду до польського питання особливо чітко проявилася в період 1801-1805 рр., коли під впливом тимчасової стабілізації відносин з Австрією перший консул допровадив до фактичного знищення легіонів й намагався не заторкувати цю проблему у стосунках з Віднем. Нічого в цьому підході не змінила навіть війна 1805 р. між Францією та австро-російською коаліцією, оскільки Наполеон, який у 1804 р. проголосив себе імператором французів, боявся підштовхнути до виступу проти себе третью учасницю поділів Польщі — Пруссію.

У третьому розділі "**Австро-французькі взаємини в період "першої польської війни" Наполеона Бонапарта та їх вплив на утворення Великого герцогства Варшавського**" реконструюється складне й неоднозначне ставлення французького керівництва й, передусім, — самого імператора Наполеона до польського питання в період війни 1806-1807 рр. з прусько-російською коаліцією. Критичне співставлення джерел різноманітного походження дає підстави вважати, що після блискучих перемог під Йеною та Ауерштадтом, зайняття Берліна та Штеттіна Наполеон свідомо відмовився від швидкого розгрому Пруссії й переніс головне вістря воєнних операцій з Помор'я у польські володіння Пруссії. При цьому французький імператор та частина його оточення розраховували, що підбурення повстання багатомільйонного польського народу, яке видавалося йому можливим після вступу французької армії у колишню столицю Речі Посполитої Варшаву, дозволить завершити війну "польською кров'ю". Ця ідея користувалася підтримкою з боку таких впливових французьких політичних та військових діячів, як державний секретар Маре, маршали Мюрат, Даву та Бернадотт, деякі з яких розраховували отримати у разі відновлення Польського королівства його корону.

Однак, це була стратегічна помилка французького імператора. Оволодіння французами Варшави не лише не спонукало поляків до масового повстання, але й віддало воєнну ініціативу до рук прусько-російської коаліції. Провідні польські верстви виявили свою об'єктивну неспроможність скористатися унікальною нагодою, яку створювало для виборення незалежності перебування на польських землях французької армії. Ця обставина чітко виявилася тоді, коли поляки не змогли виставити навіть на зайнятих французькими військами територіях 30-40 тисячного війська, якого вимагав Наполеон в обмін на проголошення незалежності Польської держави. Польське повстання розгорталося досить мляво навіть у зайнятих французами провінціях І Пруссії, й не поширювалося на володіння Росії та Австрії, де патріотичні сили знаходились у меншості порівняно з прихильниками збереження лояльності щодо розборчих держав та пасивною більшістю суспільства. Тому вже наприкінці листопада — на початку грудня 1806 р. Наполеон був змушений відмовитися від красивого, але не реального в

тих умовах політичного акту проголошення у Варшаві Польського королівства.

Між тим, Наполеон ще у зверненні до прийнятої ним у Берліні польської депутації недвозначно сформулював головну умову своєї підтримки реставрації Польського королівства: поляки спочатку самі повинні були довести, що поділи не розкололи їхньої національної єдності й не похитнули їх рішучості боротись зі зброєю в руках за власну незалежність. У всіх своїх наступних зверненнях до поляків він наголошував, що вони повинні довести, що г. нацією, гідною мати власну державу. При цьому Наполеон хотів, щоб відновлення Польської держави стало закономірним наслідком могутнього національного руху усіх верств та станів польського суспільства. Лише всеохоплюючий патріотичний порив польського суспільства міг дати французькій армії стратегічну перевагу над об'єднаними силами розборчих держав. У іншому ракурсі польське питання втрачало для неї свою гострополітичну актуальність, адже не потрібно було бути геніальним провидцем, щоб передбачити, що проголошення Польського королівства спонукає до безкомпромісної боротьби Росію й підштовхне до війни проти Франції Австрію, яка поки що залишалася нейтральною. Наполеон усвідомив, що сили прихильників профранцузької орієнтації в Галичині є недостатніми, щоб зрівноважити австрійські у разі оголошення Віднем війни Франції. Ці прагматичні міркування відбилися у зверненнях Наполеона до депутатів від галицької шляхти П. Стшишовського та С. Карвосецького (2 грудня 1806 р.) та до депутації колишнього Великого Сейму (19 грудня 1806 р.).

Наприкінці 1806 р. серед французького воєнного і дипломатичного керівництва сформувалася сильна політична опозиція проекту відновлення Польщі. Маршали Ланн і Бертє, а також міністр закордонних справ Талейран дотримувалися думки, що проголошення Польського королівства істотно не зміцнить зовнішньополітичного становища Франції, а лише втягне її у нові виснажливі конфлікти з Росією та Австрією, яка висловлювала сильне занепокоєння французькими планами щодо Галичини. Страх Габсбургів перед втратою їх польських володай, намагалися використати пруський та російський уряди для втягнення Австрії в антифранцузьку коаліцію. Для того, щоб нейтралізувати дипломатичні зусилля ворожих держав у Відні, французьке керівництво відмовилося від підтримки зусиль польських патріотів, спрямованих на підготовку антигабсбурзького повстання в Галичині. У грудні, за посередництвом французького посла у Відні Андреоссі, а також — спеціального посланника Монтескє, французький імператор надав Австрії гарантії непорушності її влади в Галичині.

Таким чином, питання Галичини стало для Франції своєрідним ключем до закріплення нейтралітету Австрії. Саме у цьому контексті слід розглядати ініціативу французької дипломатії перед австрійським урядом щодо обміну Галичини на пруську Сілезію. Ця пропозиція була добре продуманим політич-

ним маневром, який за умови його реалізації дозволив би Франції не тільки позбавити Австрію стратегічного плацдарму для втручання у "польську війну", яким була Галичина, але й посварити її з Росією та зіштовхнути з Пруссією. Цей обмін ізолював би імперію Габсбургів на міжнародній арені й підпорядкував би її політику інтересам Франції. Порівняно з цим розрахунком такий важливий наслідок пропонованого Австрії обміну Галичини як реставрація Польського королівства уже не був пріоритетним для Наполеона.

Проте австрійський віце-канцлер І.-Ф.Стадіон був гідним дипломатичним суперником для французького імператора. Він послідовно відхилив усі пропозиції обміну Галичини, оскільки розпізнав у них підступні наміри Наполеона. Натомість, він спробував нав'язати Франції посередництво Австрії між воюючими сторонами. При цьому він розраховував на зміцнення зовнішньополітичного становища Австрійської імперії без величезних воєнних витрат та ризику нової поразки у небезпечній війні з Францією.

Умови мирного посередництва Австрії були неприйнятними для Наполеона, оскільки вони фактично зводили нанівець усі територіальні й політичні вигоди Франції, здобуті нею в попередніх війнах з імперією Габсбургів. Французький імператор нізачо не хотів повертати Пруссії окупованих "Великою Армією" її польських володінь, до чого намагалися схилити його австрійські дипломати. Тому він узяв курс на затягування переговорів з Австрією. Однак, у травні-липні 1807 р. загроза виступу останньої на боці коаліції зроста настільки, що лише перемога французької армії над об'єднаними російсько-пруськими військами під Фрідландом дозволила Наполеону уникнути війни з Австрією.

Створення за умовами Тильзїтського миру навіть настільки незначної польської держави, як Варшавське герцогство, що охоплювало заледве 13% колишньої території Речі Посполитої у межах до 1772 р. й нараховувало 2,6 млн. мешканців, дало новий поштовх еволюції австро-французьких протиріч, які розглядаються у четвертому розділі **"Польське питання напередодні та під час французько-австрійської війни 1809 р."**

Утворення Варшавського герцогства було однозначно сприйняте австрійськими політичними елітами як шкідливе для геополітичного становища Австрії. Тому його знищення стало одним з центральних фрагментів стратегічних планів Австрії на кампанію 1809 р. Цим кроком у Відні розраховували спонукати до виступу проти Франції й Росію та Пруссію. Для втягнення Пруссії у антифранцузьку коаліцію віце-канцлер Стадіон пішов навіть на зміну початкового операційного плану австрійського головнокомандуючого ерцгерцога Карла, що передбачав зосередження усіх сил на німецькому та італійському театрах воєнних дій, й наполіг на виділенні спеціального 30 тис. корпусу з метою захоплення Варшавського герцогства. Останнє Стадіон передбачав передати пруському королю Фридріху-Вільгельму III, як єдиному легітимному суверену

цих польських земель. За цю послугу пруські війська повинні були підтримати наступальні дії австрійців в Німеччині. У Відні також розраховували, що на ліквідацію такого "небезпечного вогнища повстанського руху, як Варшавське герцогство" (інструкція Стадіона посланнику в Санкт-Петербурзі К. Шварценбергу), погодиться й Росія. Таким чином, воєнна експедиція проти Варшавського герцогства займала одне з центральних місць у стратегічних планах Австрії, яка розраховувала скористатися передусім її політичними наслідками.

Блискавичні перемоги Наполеона в Німеччині та сміливий рейд польських військ в Галичину зірвали ці плани. Стратегічна перевага в цій ситуації виявилася на боці Наполеона, який скористався успіхами поляків в Галичині для роз'єднання і ослаблення сил ворожої армії. До підтримки антиавстрійських зусиль польських патріотів французького імператора змушував й глибокий стратегічний прорахунок на допомогу з боку союзної Росії. Тому на початку червня він офіційно підтвердив втрату Габсбургами Галичини й наказав узяти цю провінцію під тимчасовий французький протекторат, що створило для польських патріотів надію на її приєднання за мирним договором до Варшавського герцогства.

Таким чином, у ході кампанії 1809 р. польський національний рух був не лише підпорядкованим політиці Франції чинником, але й набрав сильного автономного впливу на тогочасну міжнародну ситуацію, і навіть на політику, здавалося б, всемогутнього Наполеона. Він об'єктивно змушував французького імператора рахуватись з ним не лише у балансі його воєнного суперництва з Австрією, але й при обговоренні умов майбутнього миру з цією державою.

Після перемир'я Наполеон вирішив зміцнити Варшавське герцогство окупованими польськими військами Краковом, Західною та частиною Східної Галичини. Разом з тим, він розраховував передати Росії лише символічну кількість галицьких земель, що була адекватною мізерному внеску цієї держави у перемогу над Австрією. При цьому він намагався узгодити у своїй політиці дві, здавалося б, несумісних тенденції: по-перше, утримати союзні стосунки з Санкт-Петербурзьким двором, й, по-друге, підготувати міжнародний ґрунт для територіального розширення Варшавського герцогства як майбутньої противаги тій же Росії.

Однак, на початковому етапі переговорів з Австрією, Наполеон ще не міг виявити своїх планів щодо врегулювання справи Галичини, до чого провокували його австрійські дипломати, оскільки це загрожувало розривом стосунків з Росією й позбавило б у цьому випадку Францію можливості тиснути на Австрію загрозою відновлення воєнних дій. До середини вересня, коли Наполеон отримав повідомлення про згоду Олександра I на поділ Галичини між Росією та Варшавським герцогством в пропорції, відповідно 5 до 1 на користь першої з них, французька дипломатія демонстративно ухилялася від обговорення польського питання, що зводило нанівець й визначення інших територіальних умов мирного врегулювання з Австрією. І лише заручившись принциповою згодою Росії на

розширення Варшавського герцогства, французький імператор висунув вимогу приєднання до останнього Західної й Замоїського циркулу Східної Галичини. При цьому він свідомо обернув пропорцію поділу польських провінцій Австрії на користь поляків, а не Росії, яка отримала у кінцевому результаті лише 400 тисяч нових підданих (Тернопільський та Заліщицький циркули), тоді як Варшавське герцогство — півтора мільйони осіб.

Австрійській дипломатії не вдалося істотно вплинути на характер прийнятих Наполеоном рішень щодо Галичини, хоча вона здійснювала різноманітні спроби тиску як на французьких дипломатів, так й намагалася заручитись підтримкою поляків (плани Меттерніха та місія Дітріхштейна до Понятовського). Проте з точки зору віддаленої історичної перспективи, вирішення долі польських провінцій імперії Габсбургів за Шенбрунським миром 14 жовтня 1809 р. було корисним для останньої, оскільки воно викликало серйозні непорозуміння між Французькою та Російською імперіями й послужило однією з причин краху союзу між цими державами.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження, викладено основні положення, що виносяться на захист:

— Наполеонівські війни кінця XVIII — початку XIX ст. визначили етапи еволюції польської проблеми у французько-австрійських відносинах. *Перший етап*, 1796-1806 рр., тривав від першої італійської кампанії Бонапарта до його першої "польської війни". Впродовж цього часу польське питання закріплюється у зовнішньополітичному курсі Французької республіки під впливом її воєнного протистояння з Австрією й відіграє роль дестабілізуючого чинника геополітичного становища багатонаціональної імперії Габсбургів, який сприяв воєнним перемогам Франції. Підхід останньої до польського питання визначався на даному етапі своєрідною двоїстістю інтересів Республіки у відносинах з Австрією та іншими розборчими державами. З одного боку, французький уряд був зацікавлений у тому, щоб тримати в своїх руках такий важливий міжнародний козир, яким була підтримка польського ірредентизму. З іншого ж боку, він зовсім не бажав зв'язувати себе жодними конкретними зобов'язаннями перед поляками, оскільки це могло, по-перше, втягнути Францію у виснажливий конфлікт далеко поза сферою її першочергових інтересів, яка ще не досягнула Східної Європи, по-друге, — спровокувати австрійців до продовження збройної боротьби, затягування якої не відповідало інтересам французької політики й, по-третє, — скомпрометувати Францію перед Пруссією та Росією, нейтралітет яких був їй потрібен під час війни з Австрією. Внаслідок цього, польське питання займало на даному етапі другорядне, чітко підпорядковане досягненню першорядних цілей, місце у відносинах Франції з Австрією.

— Роль польського питання у зовнішній політиці Франції зростає під час війни 1806-1807 рр. з Пруссією й Росією, яка точилася у безпосередньому сусідстві

з польськими провінціями Австрії. Другий *етап* еволюції польського питання у французько-австрійських відносинах охоплює час від вступу французьких військ в польські володіння Пруссії й проголошення Наполеоном у листопаді 1806 р. "польської війни" до укладення в липні 1807 р. Тильзінського миру.

— Особливістю підходу французького уряду до польської проблеми на даному етапі було чи не єдине в наполеонівську епоху серйозне розважання над можливістю відбудови Польської держави. Однак, під тиском різноманітних чинників, головними з яких були неготовність польського суспільства до масового патріотичного зриву та напружені французько-австрійські стосунки, Наполеон відмовився від цього плану. Взимку — навесні 1807 р. активність французької дипломатії спрямовувалася головним чином на те, щоб переконати віденський кабінет у відсутності в Наполеона будь-яких ворожих намірів щодо польських провінцій Австрії. Заради стратегічного завдання нейтралізації цієї великої держави французьке керівництво не тільки відмовилося від амбітних планів проголошення Польського королівства, але й погодилося заради укладення миру в Тильзіні без дипломатичного втручання Австрії на створення маленького Варшавського герцогства.

— За задумом Наполеона, польське герцогство могло стати знярядям тиску на Австрію та Росію, а в майбутньому відіграти роль ядра об'єднання поділених польських земель. При цьому він керувався думкою про те, щоб стимулювати таким чином патріотичні почуття поляків, "вселити національний дух до мертвого тіла", відтворити національну єдність поляків на основі їх орієнтації на Францію.

— Час від Тильзінського до Шенбрунського миру 1809 р. становив *третій етап* розвитку польської проблеми у французько-австрійських відносинах. Цей етап відзначався посиленою дипломатичною й військовою активністю Австрії щодо польського питання, яка розраховувала використати його для отримання переваги над Францією у війні 1809 р. Проте її зовнішньополітичні впливи виявились недостатніми, щоб перехопити у Франції ініціативу в цьому напрямку. Великі розрахунки, що пов'язувались у Відні з військовою кампанією проти Варшавського герцогства, обернулись великим стратегічним прорахунком для неї, й обумовили її поразку у війні 1809 р.

Бажання зберегти монопольний вплив на такий важливий міжнародний чинник, як польський патріотичний рух, та пошук альтернативи союзів з Росією спонукали Наполеона до продовження започаткованої ним у Тильзіні створенням Варшавського герцогства докорінної політичної реконструкції Східної Європи, яка торкнулась польських провінцій Австрії. Наслідком війни 1809 р. стало приєднання до Варшавського герцогства Західної й частини Східної Галичини. При цьому французький імператор свідомо залишив під владою Австрії 3/5 її польських володінь (більшу частину Східної Галичини), оскільки не міг в даний

момент приєднати їх до герцогства, не спровокувавши війни з Росією.

— Після війни 1809 р. Австрія перестає відігравати роль головної стратегічної суперниці Франції на континенті, а остання намагається залучити її до системи своїх континентальних союзів. Показником цих змін було й польське питання, політичне вістря якого зміщується зі сфери французько-австрійських відносин у площину французько-російських протиріч.

— У висновках також охарактеризовано вплив, який справила боротьба між Австрією й Францією в контексті польського питання на суспільно-політичний розвиток польського і українського народів в Галичині, стимулювавши визрівання передумов їх національного відродження.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях автора:

Галицькі русини у концепціях польської політики Франції та Австрії 1805-1812 років // Україна в минулому.- К.- Львів, 1996.-Вип.9.-С.38-60.

"Хроніка Французької революції" Дениса Зубрицького як історичне джерело наполеонівської епохи // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.-Праці секції спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін.-Львів, 1996.-Т.231.-С.495-506 (у співавторстві з М.Є. Рожиком).

Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну Галичину в період з листопада 1918 по березень 1919 рр. // Україна в минулому.- К.-Львів, 1995.-ВИП.7.-С.18-32.

Відображення наполеонівських війн 1806-1814 рр. у документах і матеріалах рукописних колекцій м. Львова // Питання історії міжнародних відносин. Матеріали науково-практичної конференції.-Одеса, 1996.-С.4-8.

Ададуров В.В. Польське питання у французько-австрійських відносинах епохи наполеонівських війн. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02—всесвітня історія.—Львівський державний університет ім.І.Франка, Львів, 1997.

Дисертацію присвячено французько-австрійському воєнно-політичному суперництву епохи наполеонівських війн в контексті польського питання. В дисертації представлено документально обґрунтовану концепцію, яка пояснює причини непослідовної й суперечливої політики Наполеона Бонапарта щодо польського питання. Ця політика розглядається в складній ієрархічній системі зовнішньополітичних інтересів Франції. Показано, що підтримка польського визвольного руху практично ніколи не була самометою для Франції, а підпорядковувалася її пріоритетним стосункам з державами, що поділили Польщу, зокрема — з імперією Габсбургів.

Ключові слова: французько-австрійські відносини, польське питання, наполеонівські війни, воєнно-політичне суперництво, Наполеон Бонапарт, ієрархія зовнішньополітичних інтересів, імперія Габсбургів.

Ададуrow В.В. Польский вопрос во франко-австрийских отношениях эпохи наполеоновских войн. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 — всемирная история. — Львовский государственный университет им. И.Франко, Львов, 1997.

Диссертация посвящена франко-австрийскому воєнно-політичному суперничеству эпохи наполеоновских войн в контексте польского вопроса. В диссертации изложена документально обоснованная концепция, которая объясняет причины непоследовательной и противоречивой политики Наполеона Бонапарта в польском вопросе. Эта политика рассматривается в сложной иерархической системе внешнеполитических интересов Франции. Показано, что поддержка польского освободительного движения практически никогда не являлась самоцелью для Франции, а подчинялась ее приоритетным отношениям с государствами, которые разделили Польшу, в частности — с империей Габсбургов.

Ключевые слова: франко-австрийские отношения, польский вопрос, наполеоновские войны, воєнно-політическое соперничество, Наполеон Бонапарт, ієрархія внешнеполітических интересов, імперія Габсбургов.

Adadurov V.V. The Polish question in the French-Austrian relations during the Napoleon's wars. — Manuscript.

Thesis for candidat's degree by speciality 07.00.02 — history of the world. — L'viv State University, L'viv, 1997.

The dissertation is devoted to French-Austrian military-political rivalry during the Napoleon's wars in the context of the Polish question. The auther outlines a new conception which was documentary confirmed. It accounts for the reasons for inconsistent and contradictory Napoleon Bonapart's politics regarding the Polish question. This politics considered in the view of the difficult hierarchy of the international interest of France. It was shown that the support of the Polish liberation movement was never the aim in itself for France and was subordinated to its priority relations with the nations, that divided Poland, the Habsburg's Empire being among them.

Key words: French-Austrian relations, Polish question, Napoleon's wars, military-political rivalry, Napoleon Bonaparte, hierarchy of international interest, Habsburg's Empire.

Підписано до друку 12.11.97

Формат 60x90/16. Друк - різнографія.

Ум. друк. арк. 1,25 . Тираж 100 прим. Зам. 310.

**Центр оперативної поліграфії - фірма " В М С
м.Львів, вул. Липова Алея, 9, тел.: 42-10-41, 42-10-46**